

Rząd i produkt narodowy w latach 1929 – 1932

Autor: **Murray Rothbard**

Część książki [*Wielki Kryzys w Ameryce*](#)

W rozdziale 9 (przypis 21), wyjaśniliśmy, w jaki sposób oszacowaliśmy wielkość rządowej grabieży prywatnego produktu narodowego. Podważyliśmy tam ortodoksyjny postulat, według którego wydatki rządowe *ipso facto* zwiększają w kategoriach netto produkt narodowy. Oczywiście, jest to błędny pogląd. Wydatki mogą służyć tylko zmierzeniu wartości produktu w sektorze prywatnym, ponieważ w tym przypadku pieniądze są wydawane dobrowolnie w zamian za świadczone usługi. Zupełnie inaczej sytuacja przedstawia się w wypadku rządu: rząd pozyskuje pieniądze, stosując przymus, a jego wydatki niekoniecznie muszą mieć związek z usługami, które świadczy na rzecz sektora prywatnego. Nie istnieje metoda, która umożliwiłaby nam oszacowanie wartości tych usług. Ponadto wydatki, które byłyby preferowane przez obywateli, stają się mniejsze o każdego dolara skonfiskowanego przez rząd. W konsekwencji o wiele bardziej realistyczne jest poczynione przez nas założenie odwrotne, że wydatki rządowe są równoznaczne z grabieżą produktu prywatnego i w związku z tym nie przyczyniają się do jego zwiększenia. Każdy, kto uważa, że rząd marnuje więcej niż 50 procent swoich środków, będzie musiał przyznać, iż nasze założenie jest bardziej realistyczne niż to ortodoksyjne.

Żeby oszacować wielkość rządowej grabieży produktu prywatnego, musimy najpierw określić wysokość tego produktu, odejmując „produkt” lub „dochód” generowany przez rząd i „przedsiębiorstwa rządowe” – czyli wypłatę rządowych wynagrodzeń – od produktu narodowego brutto (PNB). W ten sposób otrzymamy produkt prywatny brutto (PPB). Do rządowej grabieży PPB należy zaliczyć zasoby, które rząd drenuje z sektora prywatnego, czyli wszelkie wydatki bądź przychody rządu w zależności od tego, która z tych kategorii jest większa. Po odjęciu wartości tej grabieży od PPB

otrzymamy pozostały (w rękach prywatnych) produkt prywatny (PPP). Wyrażona procentowo wartość rządowej grabieży w stosunku do produktu prywatnego brutto stanowi szacunkową wielkość obciążenia sektora prywatnego przez operacje fiskalne rządu¹.

Jeśli wydatki rządu są wyższe od przychodów, to wynikający z tego deficyt jest równoważny drenażowi zasobów prywatnych – bez względu na to, czy deficyt ten rząd finansuje, emitując nowy pieniądz, czy też pożyczając prywatne oszczędności – i w związku z tym za wskaźnik rządowej grabieży sektora prywatnego należy obrać wartość wydatków. Jeśli z kolei wyższe są przychody, to uzyskana w ten sposób nadwyżka jest równoważ na drenażowi sektora prywatnego przez opodatkowanie. W konsekwencji za obciążenie sektora prywatnego należy uznać przychody².

Istotnym problemem, biorącym się z oficjalnych statystyk, który na szczęście nie dotyczył zbytnio badanego przez nas okresu, jest to, że w oficjalnych statystykach większość wydatków w ramach przedsiębiorstw rządowych (rządowych agencji, które pobierają opłaty) wlicza się do sektora prywatnego, a nie rządowego. W związku z tym dane dotyczące całkowi tych

¹ Klasyczne stanowisko, którego reprezentantem jest np. profesor Due, zakłada, że do wydatków tych nie powinniśmy wliczać rządowych płatności transferowych, np. zasiłków, ponieważ płatności te nie są wliczane również do PNB. Należy jednak zauważyć, że podatki (lub deficyt) służące sfinansowaniu płatności transferowych zmniejszają produkt narodowy i w związku z tym muszą zostać odjęte od PNB w celu otrzymania PPP. Due twierdzi, że płatności transferowe nie powinny być brane pod uwagę w szacowaniu względnej wielkości sektorów prywatnego i rządowego, gdyż służą one „tylko przesunięciu siły nabywczej” z jednej części sektora prywatnego do jego innej części. Zasoby te nie są zużywane przez rząd. Jednak to „przesunięcie siły nabywczej” stanowi dla prywatnych producentów obciążenie, podobnie jak inne wydatki rządowe lub wprowadzenie przez państwo przywilejów zamiast dobrowolnej produkcji. Możemy tutaj mówić o wpływie rządu na wykorzystanie zasobów. John F. Due, *Government Finance*, Homewood, Ill. 1954, s. 64, 76–77.

² Jeśli nadwyżka ta jest wykorzystywana do zmniejszenia podaży pieniądza, to szacunki te są zawyżone. Mogą się one okazać zawyżone również wtedy, gdy na wskaźnik grabieży zostaną obrane wydatki rządowe, gdyż wliczane są do nich również podatki, którymi są obciążeni sami biurokraci rządowi. Zniekształcenia te są jednak nieznaczne, zwłaszcza dla lat 1929–1932. Obraz byłby bardziej zniekształcony, gdybyśmy zamiast PPB używali PNB, uznając w ten sposób wypłatę rządowych wynagrodzeń za równoważną „produktowi” tworzonemu przez rząd.

wydatków lub przychodów przedsiębiorstw rządowych nie są dostępne – chociaż istnieją oddzielne dane na temat wynagrodzeń wypłacanych przez „generujące dochód” przedsiębiorstwa rządowe. Poniżej przedstawię my przybliżone obliczenia dotyczące przedsiębiorstw rządowych w badanym okresie.

W przeciwieństwie do Departamentu Handlu nie odejmujemy otrzymanych przez rząd odsetek od odsetek przez rząd wypłacanych, aby uzyskać dane dotyczące „wypłaconych odsetek w kategoriach netto”. Wręcz przeciwnie, od wartości zasobów prywatnych odejmujemy całość kwoty wypłacanej przez rząd, którą w związku z tym musimy wziąć pod uwagę w naszych obliczeniach. Z kolei „odsetki otrzymane” stanowią przychód od sektora prywatnego i w związku z tym muszą zostać zaliczone do przychodów rządowych.

Przedstawiamy tutaj dane dotyczące nie tylko produktu brutto, ale również produktu netto, który również jest przedmiotem naszego zainteresowania. Produkt narodowy netto (PNN) to produkt narodowy brutto pomniejszony o amortyzację i inne kwoty konsumpcji kapitału. Jeśli będziemy traktować produkt prywatny jako dochód netto, uwzględniając zmniejszenie wartości kapitału, to stopę rządowej grabieży będziemy obliczać dla produktu prywatnego netto (PPN)³.

W tabeli I przedstawiono produkt narodowy brutto i produkt narodowy netto według ówczesnych cen (dane w tej i następujących tabelach pochodzą z: U.S. Income and Output, Department of Commerce, listopad 1958; oraz National Income, 1954 Edition, Department of Commerce).

Tabela I

Produkt narodowy (w mld dolarów)

Lata	Produkt narodowy brutto	Produkt narodowy netto
1929	104,4	95,8
1930	91,1	82,6
1931	76,3	68,1
1932	58,5	50,9

³ Oficjalne dane nie zawsze odzwierciedlają rzeczywistą amortyzację. Trafne omówienie zalet i wad wykorzystania wskaźników netto i brutto w przypadku obliczania rządowego obciążenia gospodarki można znaleźć w: *The Tax Burden In Relation To National Income and Product*, New York 1957.

Teraz należy oszacować produkt brutto wytworzony przez rząd i przedsiębiorstwa rządowe, czyli „dochód generowany przez rząd i przedsiębiorstwa rządowe”. W tabeli II przedstawiono te dane w odniesieniu do rządu federalnego, rządów stanowych i lokalnych oraz dla przedsiębiorstw rządowych.

Tabela II

Dochód generowany przez rząd (w mld dolarów)

Lata	Rząd federalny	Przedsiębiorstwa rządu federalnego	Rządy stanowe i lokalne	Przedsiębiorstwa rządów stanowych i lokalnych	Razem
1929	0,9	0,6	3,4	0,2	5,1
1930	0,9	0,6	3,6	0,2	5,3
1931	0,9	0,6	3,7	0,2	5,4
1932	0,9	0,5	3,6	0,2	5,2

Odejmując całkowity dochód generowany przez rząd i przedsiębiorstwa rządowe od PNB, otrzymamy produkt prywatny brutto (a odejmując od PNN, otrzymamy produkt prywatny netto). Dane na ten temat zostały przedstawione w tabeli III.

Tabela III

Produkt prywatny (w mld dolarów)

Lata	PNB	PNN	Całkowity dochód generowany przez rząd i przedsiębiorstwa rządowe	Produkt prywatny brutto	Produkt prywatny netto
1929	104,4	95,8	5,1	99,3	90,7
1930	91,1	82,6	5,3	85,8	77,3
1931	76,3	68,1	5,4	70,9	62,7
1932	58,5	50,9	5,2	53,3	45,7

W tabeli IV przedstawiono nasze wyliczenia wydatków rządowych, nie uwzględniając jednak wydatków przedsiębiorstw rządowych. Jak wspominaliśmy wcześniej, wliczamy tutaj również „odsetki otrzymane”, które w opracowaniu Departamentu Handlu na temat wydatków rządowych zostają odjęte od „odsetek wypłacanych” przez rząd. Z podobnych względów w naszych wyliczeniach uwzględniamy również „nadwyżkę wypracowaną przez przedsiębiorstwa rządów stanowych i lokalnych”, którą Departament Handlu odejmuje od sumy wydatków rządów stanowych i lokalnych.

Tabela IV

Wydatki rządowe (w mld dolarów)

Lata	Wydatki federalne	Wydatki stanowe i lokalne	Całkowite wydatki rządowe
1929	2,9	8,2	11,1
1930	3,1	8,9	12,0
1931	4,4	8,9	13,3
1932	3,4	8,0	11,4

Wydatki przedsiębiorstw rządowych można podzielić na dwie kategorie: generujące dochód (np. wynagrodzenia dla pracowników), na temat których dane są dostępne w opracowaniach Departamentu Handlu, i za kupy od firm prywatnych, na temat których dane nie są dostępne. Ani Departament Handlu, ani Skarb nie dysponuje danymi na temat zakupów od firm prywatnych. W związku z tym wszelkie szacunki, których możemy tutaj dokonać, muszą z konieczności okazać się ogólnikowe i arbitralne. Profesor Fabricant zestawiał dane na temat całkowitych zakupów poczynionych przez rząd federalny oraz rządy stanowe i lokalne, w tym przez przedsiębiorstwa rządowe, od firm prywatnych w roku podatkowym 1932 (wszystkie dane do tej pory były przedstawiane w skali lat kalendarzowych)⁴. Fabricant oszacował, że całkowite zakupy federalne od firm prywatnych, dokonane zarówno przez sam rząd, jak i przez przedsiębiorstwa rządowe, opiewały w roku podatkowym 1931–1932 na kwotę 1,02 mld dolarów. Przeciętą wartość zakupów rządu federalnego

⁴ Solomon Fabricant i Robert E. Lipsey, *The Trend of Government Activity in the United States Since 1900*, New York 1952, s. 222–234.

w latach 1931–1932 wyniosła według Departamentu Handlu 0,54 mld do larów. W związku z tym możemy oszacować, że wydatki przedsiębiorstw federalnych na dobra nabywane od firm prywatnych dla roku podatkowego 1931–1932 wyniosły 0,48 mld dolarów.

Fabricant szacuje, że na poziomie stanowym i lokalnym rządy i przedsiębiorstwa rządowe wydały 4,08 mld dolarów w roku podatkowym 1931–1932 na produkty wytworzone przez firmy prywatne. Według Departamentu Handlu średnia wartość zakupów dokonanych przez rządy stanowe i lokalne od firm prywatnych dla lat 1931–1932 wyniosła 3,48 mld dolarów. W związku z tym możemy oszacować, że zakupy dokonane przez przedsiębiorstwa rządów stanowych i lokalnych od firm prywatnych w roku podatkowym 1931–1932 opiewały na kwotę 0,60 mld dolarów.

Niestety, Fabricant nie przedstawił żadnych danych na temat wydatków stanowych i lokalnych dla pozostałych lat badanego przez nas okresu. Jeśli chodzi o zakupy rządu federalnego i federalnych przedsiębiorstw rządowych od firm prywatnych, Fabricant szacuje, że w roku podatkowym 1929 opiewały one na kwotę 0,88 mld dolarów. (Danymi dla roku 1928 nie dysponujemy). Jednak w roku kalendarzowym 1929 według szacunków Departamentu Handlu wartość zakupów dokonanych przez sam rząd wyniosła 0,36 mld dolarów. Możemy w przybliżeniu oszacować, odejmując tę kwotę od kwoty podanej przez Fabricanta, że wartość zakupów przedsiębiorstw federalnych od firm prywatnych w 1929 roku wyniosła 0,52 mld dolarów.

Ekstrapolacja tych dość ogólnikowych danych w celu oszacowania wartości zakupów dokonywanych przez federalne, stanowe i lokalne przedsiębiorstwa rządowe musi z pewnością cechować się arbitralnością, choć bardziej arbitralnym rozwiązaniem byłoby całkowite pominięcie tego problemu i ukrycie przedsięwzięć rządowych w sektorze prywatnym. Załóżmy więc, że w badanym przez nas okresie przedsiębiorstwa federalne wydawały 0,5 mld dolarów rocznie na produkty wytworzone przez firmy prywatne, podczas gdy przedsiębiorstwa stanowe i lokalne wydawały rocznie 0,6 mld dolarów. Nasze oszacowania wydatków przedsiębiorstw rządowych zostały przedstawione w tabeli V.

Z kolei w tabeli VI przedstawiliśmy sumę wydatków rządu i przedsiębiorstw rządowych w badanym przez nas okresie.

Tabela V

Wydatki przedsiębiorstw rządowych (w mld dolarów) Lata

Lata	Dochód wygenerowany na szczeblu federalnym	Federalne zakupy od firm prywatnych	Dochód wygenerowany na szczeblu stanowym i lokalnym	Stanowe i lokalne zakupy od firm prywatnych	Całkowite wydatki przedsiębiorstw rządowych
1929	0,6	0,5	0,2	0,6	1,9
1930	0,6	0,5	0,2	0,6	1,9
1931	0,6	0,5	0,2	0,6	1,9
1932	0,5	0,5	0,2	0,6	1,8

Tabela VI

Wydatki rządu i przedsiębiorstw rządowych (w mld dolarów)

Lata	Wydatki federalne	Wydatki stanowe i lokalne	Razem
1929	5,2	8,8	14
1930	4,4	9,1	13,5
1931	3,4	9	12,4
1932	3	8,5	11,5

Jakie były przychody rządu w tym okresie? Dysponujemy tutaj danymi opracowanymi przez Departament Handlu, które jednak musimy powiększyć o „odsetki otrzymane”. Jeśli chodzi o przedsiębiorstwa rządowe, to możemy oszacować ich przychody, zakładając po prostu, że były one równe ich wydatkom. Musimy pamiętać o tym, żeby ewentualnie uwzględnić nadwyżkę wypracowaną przez przedsiębiorstwa rządów stanowych i lokalnych, jeśli mówią o niej dane Departamentu Handlu. Suma szacunkowych przychodów rządu i przedsiębiorstw rządowych została przedstawiona w tabeli VII. Można by pomyśleć, że aby otrzymać najwyższą wartość, porównujemy po prostu sumę przychodów federalnych, stanowych i lokalnych z sumą wydatków, a następnie wybieramy tę wartość, która okaże się większa. Tak jednak nie jest. Kiedy mamy do czynienia z niezależnymi ośrodkami aktywności rządowej, to deficyty

i nadwyżki w tych centrach nie znoszą się wzajemnie, jeśli chodzi o ich wpływ na sektor prywatny. Załóżmy na przykład, że w danym roku rząd stanowy w Illinois wypracował nadwyżkę w wysokości 200 mln dolarów. Tyle samo wyniósł deficyt w stanie Nowy Jork. Jeśli jesteśmy zainteresowani wielkością łącznego wpływu rządów stanowych w Nowym Jorku i Illinois, to nie możemy po prostu zsumować przychodów i wydatków w tych stanach i następnie sprawdzić, która z tych kategorii jest większa. W przypadku Illinois nadwyżka podatkowa to dla sektora prywatnego drenaż środków. Również deficyt stanu Nowy Jork pozbawia sektor prywatny zasobów. Idealnie by było, gdybyśmy porównali przychody i wydatki każdego rządu stanowego i lokalnego i każdorazowo wybrali większą z tych dwóch wartości. Następnie powinniśmy zsumować te dane, powiększając je o przychody lub wydatki rządu federalnego w zależności od tego, która z tych wartości byłaby większa. W ten sposób otrzymalibyśmy wielkość całkowitego wpływu fiskalnego wywieranego na gospodarkę przez rządy wszystkich szczebli. Możemy jednak zastosować tę metodę tylko w odniesieniu do rządów stanowych i lokalnych z jednej strony i dla rządu federalnego z drugiej, gdyż tylko takimi danymi dysponujemy⁵.

Tabela VII

Przychody rządu i przedsiębiorstw rządowych (w mld dolarów)

Lata	Przychody federalne	Przychody stanowe i lokalne	Razem
1929	5,2	8,8	14
1930	4,4	9,1	13,5
1931	3,4	9	12,4
1932	3	8,5	11,5

Teraz wreszcie, na podstawie tabeli VIII, możemy oszacować wielkość fiskalnej „grabieży rządowej” w odniesieniu do szczebla federalnego oraz stanowego i lokalnego (wliczając w to przedsiębiorstwa rządowe) i porównać te dane z danymi na temat produktu prywatnego.

⁵ Ponieważ w naszych danych rządy stanowe i lokalne są zaliczane do jednej kategorii, nasze szacunki znacząco zaniżają wielkość obciążeń fiskalnych sektora prywatnego.

Widzimy wyraźnie, jak duży był wzrost rządowych obciążeń fiskalnych w czasie depresji. Stopa grabieży dokonywanej przez rząd federalny wzrosła z około 5 procent do 9 procent PPB i z 6 procent do 10 procent PPN. Stopa grabieży stanowej i lokalnej wzrosła z 9 procent do 16 procent PPB i z 10 procent do 19 procent PPN. Stopa całkowitej grabieży rządowej 5Dodatek 286 wzrosła z 14 procent do 25 procent PPB i z 16 procent do 29 procent PPN. A zatem obciążenia wzrosły niemal dwukrotnie!

Tabela VIII

Rząd a produkt prywatny (w mld dolarów)

Lata	Produkt prywatny brutto	Produkt prywatny netto	Grabież federalna	Grabież stanowa i lokalna	Całkowita grabież rządowa
1929	99,3	90,7	5,2	9	14,2
1930	85,8	77,3	4,4	9,7	14,1
1931	70,9	62,7	5,5	9,7	15,2
1932	53,3	45,7	4,4	8,8	13,2
	Pozostały produkt prywatny (brutto)			Pozostały produkt prywatny (netto)	
1929	85,1			76,5	
1930	71,7			63,2	
1931	55,7			47,5	
1932	40,1			32,5	
	Federalna grabież PPB (w proc.)	Stanowa i lokalna grabież PPB (w proc.)		Całkowita rządowa grabież PPB (w proc.)	
1929	5,2	9,1		14,3	
1930	5,1	11,3		16,4	
1931	7,8	13,7		21,5	
1932	8,3	16,5		24,8	
	Federalna grabież PPN (w proc.)	Stanowa i lokalna grabież PPN (w proc.)		Całkowita rządowa grabież PPN (w proc.)	
1929	5,8	9,9		15,7	
1930	5,7	12,5		18,2	
1931	8,8	15,5		24,3	
1932	9,6	19,3		28,9	